

CZU:808:81'42

<https://doi.org/10.52505/filomod.2025.30>

MARCATORII DISCURSIVI ÎN ORGANIZAREA SCRIERII ACADEMICE A STUDENȚILOR

Elena VARZARI

ORCID: 0009-0004-0647-7923

Universitatea de Stat din Moldova

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

Rezumat. *Articolul analizează utilizarea marcatorilor discursivi în scrierea academică a studenților, cu referire specială la cadrul teoretic propus de K. Hyland prin conceptul de „metadiscurs”. Studiul demonstrează că în corpusul examinat dimensiunea interactivă a metadiscursului este bine reprezentată, indicând conștientizarea de către studenți a importanței adaptării textului la așteptările și nevoile publicului. Marcatorii discursivi de tip interactiv facilitează înțelegerea etapizată a informației și introduc discontinuități necesare dinamismului textual. În ceea ce privește dimensiunea atitudinală și poziția autorului, studiul relevă o utilizare redusă a marcatorilor de tip interacțional, indicând tendința studenților de a evita exprimarea incertitudinii sau a categoricității. În același timp, marcatorii de implicare a cititorului lipsesc aproape în totalitate, reflectând fie necunoașterea lor, fie reticența studenților de a-i folosi. Articolul subliniază necesitatea instruirii studenților în utilizarea conștientă a marcatorilor metadiscursivi, așa încât formarea competenței de scrierea academică să răspundă standardelor actuale ale comunicării științifice.*

Cuvinte-cheie: *marcator discursiv, metadiscurs, interactivitate, interacțiune, scriere academică.*

Discourse Markers in the Organization of Students' Academic Writing

Abstract. *The article examines the use of discourse markers in students' academic writing, with particular reference to K. Hyland's theoretical framework of metadiscourse. The study demonstrates that in the examined corpus, the interactive dimension of metadiscourse is well represented, indicating students' awareness of the importance of adapting the text to the expectations and needs of the audience. Interactive discourse markers facilitate the staged comprehension of information and introduce the necessary discontinuities that contribute to textual dynamism. Regarding the attitudinal dimension and the author's stance, the study reveals a limited use of interactional markers, indicating students' tendency to avoid expressing uncertainty or strong categorical assertions. Simultaneously, engagement markers are almost entirely absent, reflecting either a lack of familiarity with them or students' reluctance to employ them. The article emphasizes*

the need to train students in the conscious use of metadiscourse markers, so that the development of academic writing competence aligns with current standards in scholarly communication.

Keywords: *discourse marker, metadiscourse, interactivity, interaction, academic writing.*

Dezvoltarea abilităților de scriere academică întotdeauna a fost văzută drept o prioritate pentru studiile universitare. Or, competența de comunicare științifică, înțeleasă ca o sumă de cunoștințe, deprinderi și valori care, pe de o parte, permit producerea de noi cunoștințe, iar pe de altă parte, facilitează comunicarea eficientă a rezultatelor obținute, este o dimensiune centrală a formării profesionale, în condițiile în care scrierea academică este văzută nu doar ca un exercițiu lingvistic, ci ca o modalitate de formare a gândirii critice și a capacității de a structura și de a argumenta idei.

Studentul, pentru a deține competența transversală amintită, pe lângă faptul că se familiarizează cu principiile și metodologia unui proces riguros de investigare, urmează să însușească cum se realizează sinteza conceptuală, cum se organizează în mod optim materialul reperat, cum se face redactarea finală a lucrării, asumându-și o atitudine critică și reflexivă corespunzătoare și respectând exigențele formulate pentru de textul științific. În acest sens, marcatorii discursivi, alături de alte elemente lingvistice folosite pentru a indica interacționalitatea discursului, atitudinea locutorului, organizarea logică a textului etc., îi pot servi ca instrumente sigure prin care să-și facă vizibile gândirea științifică, relația cu destinatarul lucrării, în sfârșit, îl vor ajuta să respecte convențiile comunității academice.

Termenul de „marcatori discursivi/marcatori de discurs” nu este unul general-acceptat nici în lingvistica românească, nici în alte tradiții lingvistice, aceste unități fiind etichetate în literatura de specialitate printr-o varietate de sintagme: „marcatori/conectori pragmatici”, „conectori/operatori/indicatori discursivi”, „semnale discursive/de coordonare”, „particule discursive/enunțiative/pragmatic”, „marcatori metadiscursivi”, „cuvinte discursive” și lista ar putea continua.

Autorii recentului „Dicționar de termeni gramaticali și concepte lingvistice conexe” (DTG, 2023, p. 380) atribuie, în general, marcatorii discursivi unei *subclase* a marcatorilor pragmatici „care s-ar distinge prin orientarea predominantă către organizarea discursivă (alți marcatori pragmatici fiind în primul rând mărci ale atitudinii locutorului și ale interacțiunii comunicative)”. În clasa marcatorilor discursivi, în categoria *supraordonată* a marcatorilor pragmatici, se mai regăsesc mărcile de adresare, formulele de politețe, indicii emoționali, prezentativele, operatorii modali, evidențiali, atenuatorii, „în măsura în care sunt neintegrați sintactic și operează la nivel discursiv” (*Ibidem*). Pe lângă acceptarea unei relații de hiperonimie și o delimitare clară a marcatorilor discursivi („care desemnează cuvintele/sintagmele care au rol procedural la nivel discursiv, textual”) de cei pragmatici („a căror semnificație rezultă din contextul comunicativ”), în alte

interpretări, marcatorii discursivi și marcatorii pragmatici sunt puși în relație de echivalență, având drept caracteristici comune constituirea unor unități nonreferențiale, invariabile, precum și caracterul procedural (Popescu, 2019, p. 190). În tratatul „Pragmatica lingvistică. Teorii, dezbateri, exemple” marcatorii discursivi sunt caracterizați „ca fiind cuvintele sau sintagmele relativ independente sintactic, care nu schimbă semnificația sau condițiile de adevăr ale propoziției în care apar dar care oferă interlocutorului informații suplimentare privind modul în care trebuie să interpreteze enunțul” (Costăchescu, 2019, p. 340). Diversitatea perspectivelor posibile asupra conceptului este subliniată și în „Dicționarul de analiză a discursului” (DAD, 2015, p. 277), unde definiția marcatorilor discursivi se regăsește la compartimentul „marcatori conversaționali” specifici situațiilor de interacțiune. Drept „mărci discursive” ce funcționează în structurile interacțiunii orale pentru reglarea spațiului interactiv interpretează elementele în cauză și ediția academică a „Gramaticii limbii române” (GALR, II, 2005, p. 833). Aici, „conectorii pragmatici” (frastici și transfrastici) sunt tratați într-un compartiment separat, unde acestor unități (care „nu se integrează în structura propozițiilor, ci doar semnalează diverse relații semantico-pragmatice între acestea” (*Ibidem*, p. 729) li se rezervă un rol important în organizarea și avansarea tematică a discursului, dar și în „decodarea intențiilor cu care a fost formulat un enunț” (*Ibidem*, p. 733). Discuția se nuanțează și mai mult în cadrul diferitor școli și direcții lingvistice, fiind departe de a se ajunge la un consens.

În linii mari, se constată că marcatorii discursivi sunt fie percepuți ca unități în cadrul unui grup de „marcatori pragmatici”, fie cele două concepte sunt considerate unități de același rang (sinonimice), fie (tot mai des în ultimul timp) „marcatorii discursivi” sunt reprezentați ca o categorie mai largă, generalizatoare și dinamică, ce include toate celelalte mărci pragmatice din vorbirea scrisă/orală.

Văzuți în contextul scrierii academice, marcatorii discursivi reprezintă o categorie de elemente lingvistice din diferite clase lexico-gramaticale care îndeplinesc mai multe funcții: structurează discursul, semnalează relații logice și pragmatice între secvențe, marchează atitudinea vorbitorului etc. Aici se regăsesc conjuncții, adverbe, construcții adverbiale sau construcții propoziționale cu valoare adverbială (ce includ verbe „dicendi”/ale „citării” la gerunziu, substantive din câmpul semantic al argumentării), cuvinte modale, care, așa cum remarcă A. Șerbănescu cu referire la marcatorii discursivi specifici variantei scrise a limbii, „vin cu indicații despre actul de comunicare”, sunt orientați „către vorbitor sau către discurs și au cu precădere o funcție metalingvistică” (Șerbănescu, 1998, p. 8). Important de reținut din studiul menționat este și observația că „departajările morfologice de tipul categoriilor gramaticale verb, nume, adverb, adjectiv ș.a. nu contează pentru analiza pragmatică. Dacă construcții gramaticale diferite îndeplinesc aceeași funcție pragmatică, ele sunt o clasă pragmatică” (*Ibidem*, p. 9).

Deși această clasă largă, generalizatoare a marcatorilor discursivi este una eterogenă, în mod curent se ajunge la câteva criterii de identificare a lor: invariabilitate,

poziție sintactică flexibilă, mărci de intonație și punctuație (pentru poziția periferică pe care o ocupă), absența modificatorilor și a complementelor, nu intră în raporturi de coordonare, nu pot fi focalizați în structuri scindate, nu sunt integrați sintactic, se remarcă prin relații de incidență (Pavel, 2013, pp. 219-221). Alte caracteristici: caracter facultativ, sincretism, recurență, desemantizare, universalism ș.a. Cu referire la scrierea academică, este de menționat că mijloacele lingvistice sunt integrate într-o singură categorie în special pe criterii funcționale, mai exact datorită funcțiilor: permite planificarea și organizarea discursului, contribuie la coerență și coeziune, facilitează realizarea interacțiunii autor-cititor. Despre relevanța însușirii acestor aspecte în procesul de formare a competenței de scriere se pronunță în mod explicit K. Hyland, raportându-se la *metadiscurs*, concept pe care cercetătorul britanic îl folosește pentru a descrie „expresii autoreflexive utilizate în negocierea sensurilor interacționale dintr-un text, ajutând autorul (sau vorbitorul) să-și exprime un punct de vedere și să interacționeze cu cititorii ca membri ai unei comunități specifice” (Hyland, 2005, p. 37).

Pornind de la o abordare funcțională, care consideră metadiscursul drept o modalitate prin care autorul face referire la propriul text, dar și la cel care scrie sau la cel care citește, K. Hyland propune (*Ibidem*, p. 49) o clasificare a marcatorilor discursivi care se ține pe două dimensiuni: *interactivă* (include marcatori care ajută cititorul să navigheze prin text, să anticipeze structura și relațiile dintre idei) și *interacțională* (reflectă vocea autorului și modul în care acesta interacționează cu cititorul, exprimând atitudini sau evaluând). Spre deosebire de alte clasificări de referință ale marcatorilor discursivi, care pun accent pe relația logică și pragmatică dintre segmentele de discurs (Fraser, 2009), pe relațiile logico-semantică din cadrul discursului (Lo Cascio, 2002), conceptul de metadiscurs al lui K. Hyland implică o viziune mai largă asupra scrierii ca formă de angajament comunicativ, deplasând discuția spre interacțiunea socială. Deci este mai aproape de practicile reale folosite în procesul de învățare a comunicării academice, unde contează nu doar organizarea textului, dar și construirea ethosului științific.

Urmând clasificarea lui K. Hyland, ne-am propus să descriem specificul utilizării marcatorilor discursivi în textele academice elaborate de studenții filologi care absolvă ciclul licență (în total, am analizat zece teze de licență propuse spre susținere publică), cu scopul de a evalua, folosind conceptul de metadiscurs, coerența textului, gradul de implicare a autorului, nivelul de maturitate academică, corespunderea cu normele comunității științifice și, nu în ultimul rând, de a identifica posibilități de îmbunătățire a competenței de scriere pe parcursul anilor de studiu.

Cantitativ, cel mai bine în corpusul nostru sunt reprezentate mijloacele lingvistice ce țin de prima dimensiune propusă de K. Hyland, cea *interactivă*, ceea ce dovedește conștientizarea de către studenți a importanței pe care o au strategiile prin care autorul își adaptează textul intereselor și așteptărilor unui public specific.

Grupul cel mai numeros îl reprezintă *tranzițiile* (25%), de regulă prepoziții și locuțiuni prepoziționale, adverbe și locuțiuni adverbiale, conjuncții și locuțiuni

conjuncționale, care fac parte din categoria „conectorilor nobili”, termen folosit (GALR, II, p. 737) pentru a descrie conectorii specifici variantei îngrijite a limbii. În principal, tranzițiile exprimă sensuri procedurale: adiția sau extensia (*dar și, mai mult, de asemenea, la fel, respectiv*) compararea (*similar, spre deosebire de*), concluzia sau justificarea (*astfel, prin urmare, până la urmă, după cum reiese*), opoziția sau restricția (*dimpotrivă, pe de o parte/pe de altă parte, de altfel, cu toate acestea, totuși*), ordonarea (*în ansamblu, în această ordine de idei, în fond, în general, în orice caz, în primul rând*), topicalizarea/ introducerea sau schimbarea de temă (*cât privește, în ce privește, totodată*). Unele sunt polifuncționale, de exemplu, „totuși” se folosește atât pentru a marca opoziția, cât și pentru a schimba tema discursului. Deși facultative, tranzițiile sunt importante pentru a indica relațiile logice dintre secvențe și, în consecință, pentru a ghida cititorul. Astfel, logica internă a expunerii și transmiterea clară a relațiilor dintre idei permit realizarea continuității textului.

Marcatorii de încadrare (*frame markers*), în corpusul examinat, semnalează elementele structurii textului, delimitează/fragmentează secțiuni ale acestuia (am atestat marcatori de secvențialitate: *pentru început, în primul rând, paralel cu aceasta, în continuare*) sau indică etapele unei argumentații (au fost înregistrați în special marcatori de rezumare: *așadar, în concluzie, în consecință, prin prisma celor menționate, în urma celor examinate, într-un cuvânt*). Aceste mărci facilitează înțelegerea etapizată a informației, făcând parte dintr-o strategie de organizare care asigură, prin discontinuitate, dinamica textuală.

Referințele intratextuale sau marcatorii endoforici îl direcționează pe cititor la alte părți ale textului pentru clarificare și exemplificare, influențând modul în care acesta receptează informația (*după cum am indicat/menționat/spus mai sus, în cadrul acestui capitol, în rândurile ce urmează, vide infra diagrama 1, după cum vom vedea în următorul capitol*). Aceștia permit realizarea unui discurs coerent și persuasiv.

Pentru a sprijini înțelegerea și acceptarea interpretărilor pe care le propun, studenții folosesc construcții adverbiale, verbale și substantive (*după cum știm, conform tradiției, potrivit dicționarului, potrivit materialului anexat; X afirmă, arată, observă, precizează, declară, spune, optează, menționează; așa cum atestă cercetările; în opinia lui X, după unii cercetători*). Marcatorii de dovezi (*evidentials*) constituie indicații metalingvistice care ajută cititorul să înțeleagă textul urmărind referințe la surse de informare externe. Observăm în acest grup și un număr mare de marcatori care fac trimitere la o informație aproximativă (*după unii cercetători*) sau general-cunoscută (*conform dicționarului, așa cum atestă cercetările*), care implică o solidarizare cu cititorul (*după cum știm*) sau care scad din asumarea responsabilității pentru conținutul furnizat (*în opinia lui X*). În general, construcțiile din această subcategorie sunt mărci de asumare enunțiativă ori, și mai exact, mărci de cadre mediatore sau surse ale cunoașterii, deoarece „semnalează că o anumită porțiune de text nu este asumată de vorbitor, ci este mediată de o altă voce sau de un alt punct de vedere” (DAD, 2015, p. 84).

Marcatorii de clarificare (*code glosses*) sunt semnale locutive care aduc informații suplimentare pentru conținuturile prezentate și introduc în discurs o exemplificare (*de exemplu, spre exemplu, precum, un exemplu fiind, cum ar fi, de pildă*), o definiție (*definit ca, denumită și*), o reformulare (*adică, cu alte cuvinte, altfel spus*) sau o accentuare (*de fapt, într-adevăr*).

Modul în care textul reflectă vocea autorului și angajează cititorul este reflectat, în modelul K. Hyland, cu ajutorul resurselor lingvistice **interacționale**, care cresc credibilitatea mesajului și sporesc impactul comunicării științifice. Din moment ce comunicarea științifică presupune relaționare între membrii comunității academice, scrierea academică ajunge să fie interpretată ca un act social, ceea ce îi permite autorului să recunoască prezența cititorului, să-l ghideze în înțelegerea activă a conținuturilor.

Un prim grup din această categorie îl formează marcatorii de precauție (*hedges*). Aceștia indică gradul de certitudine al autorului/gradul de probabilitate atribuită unei afirmații, fiind folosiți pentru exprimarea opiniei și atitudinii (*probabil, poate chiar, se pare*) și pentru sublinierea deschiderii față de alte perspective. Întrucât reduc nivelul de angajament al autorului față de conținuturile prezentate, se includ în strategia acestuia de gestionare a relației cu cititorul. Au fost pe larg studiați în literatura de specialitate, în special în contextul mijloacelor lingvistice de exprimare a politeții. Corpusul nostru a oferit doar câteva exemple sporadice de marcatori de precauție (cca 2%), pe care i-am identificat în patru din cele zece texte examinate, construcțiile fiind constant evitate și din motivul de a nu induce impresia de incertitudine.

În comunicarea științifică și intensificatorii (*boosters*) au un rol important: evidențiază aspecte esențiale și importante din discurs, pun accente, exprimă încredere, certitudine și insistență, consolidează caracterul categoric al unui enunț (Viktorova, 2023, p. 129). Doar în șase din cele zece lucrări au fost identificate câteva astfel de mărci (*cert este, desigur, cu siguranță, este neîndoialnic, fără îndoială, firește, indiscutabil, evident*, cca 5%), folosite pentru sublinierea siguranței autorului. Contextul din care au fost extrase arată că asemenea formule, adesea categorice în discursul studenților, sunt preluate din discursul academic consacrat cu intenții persuasive.

La fel de restrâns (cca 3%) în corpusul nostru este și grupul marcatorilor de atitudine – resurse lingvistice prin care autorul unui text își exprimă aprecierea, emoția sau o poziție personală clară față de conținutul prezentat. Spre deosebire *hedges* și *boosters*, acești marcatori vizează implicarea personală a autorului și atitudinea lui (*sunt/suntem (pe deplin) de acord cu, de admirat este, din păcate, din fericire sau din păcate*), lipsa lor în lucrările studențești fiind dovada unei nesiguranțe sau a unei interpretări eronate a ideii de obiectivitate academică.

O ultimă clasă de mărci discursive care țin de poziția autorului (*engl. stance*), dar foarte bine reprezentată în lucrările studențești (22%), sunt marcatorii autoreferențialității (*self-mention markers*), care presupun referințe explicite la

autor prin pronume sau adjective posesive de persoana întâi (*lucrarea/cercetarea noastră, studiul nostru, am analizat, am apelat, ne-am axat, observăm, regăsim, îmi propun* etc.). Studenții, deși tind să-și creeze o identitate de autor activă, preferă formele de plural, respectând tradiția academică.

Marcatorii de implicare a cititorului (*engagement markers*), cu unele mici excepții (*ne pune la dispoziție, putem observa*), lipsesc din corpusul analizat. Aceste formule fie nu sunt familiare studenților, fie ei nu se cred legitimați să le folosească și aleg să păstreze distanța și să-i dea expunerii un caracter neutru.

Conceptele de „marcător discursiv” și de „metadiscurs” constituie instrumente utile pentru studierea competenței de formare a scrierii academice la studenții de la ciclul de licență. Analiza corpusului arată că aceștia cunosc principiile și strategiile de organizare a unei comunicări academice, deci sunt bine pregătiți pe dimensiunea numită de K. Hyland „interactivă”. Textele lor sunt construite pentru a facilita urmărirea logică a ideilor, pentru a oferi structuri argumentative transparente prin manipularea marcătorilor de clarificare și de dovezi. Folosirea sigură a tranzițiilor, a marcătorilor de încadrare și a referințelor intratextuale arată efortul de adaptare a discursului la așteptările și nevoile cititorului. În același timp, reprezentarea scăzută a marcătorilor interacționali (și anume: a marcătorilor de precauție, a intensificatorilor, a marcătorilor de atitudine, a marcătorilor de implicare a cititorului) în textul studentesc reflectă o preferință pentru un stil descriptiv în detrimentul celui interactiv și persuasiv. Dezvoltarea abilităților de comunicare scrisă la nivel universitar trebuie să includă și însușirea formelor de metadiscurs interacțional, care va încuraja exprimarea echilibrată a opiniei și dialogul cu cititorul. Cursurile de specialitate vor familiariza studenții cu standardele și tendințele actuale de scriere academică astfel încât strategiile dialogice și, implicit, marcătorii metadiscursivi să fie utilizați în mod conștient și eficient.

Referințe bibliografice:

1. COSTĂCHESCU, Adriana. *Pragmatica lingvistică. Teorii, debateri, exemple*. Iași: Institutul European, 2019, 628 p. ISBN 978-606-24-0216-7.
2. DAD = *Dicționar de analiză a discursului* / R. Nagy (coord., pref.). Iași: Institutul European, 2015, 452 p. ISBN 978-606-24-0106-1.
3. DTG = *Dicționar de termeni gramaticali și concepte lingvistice conexe* / G. Pană Dindelegan (coord.). București: Univers Enciclopedic Gold, 2023, 720 p. ISBN 987-606-096-256-4.
4. FRASER, Bruce. An Account of Discourse Markers. In: *International Review of Pragmatics*, 1, 2009, pp. 293-320 [online]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/233594552_An_Account_of_Discourse_Markers [accesat 15.08.2025].
5. GALR, II = *Gramatica limbii române*. Vol. II. Enunțul. București: Editura Academiei Române, 2005, 1036 p. ISBN 973-27-1313-5.
6. HYLAND, Ken. *Metadiscourse. Exploring Interaction in Writing*. London-New York: Continuum, 2006, 230 p. ISBN 0-8264-7610-4.

7. LO CASCIO, Vincenzo. *Gramatica argumentării: strategii și structuri*. Meteora Press, 2002, 344 p. ISBN 9738339219, 9789738339217.

8. PAVEL, Aurelia Nicoleta. Discursive markers in romanian. terminological and conceptual aspects. *The Proceedings of the International Conference Literature, Discourse and Multicultural Dialogue*. Section: Language and Discourse, 1, pp. 214-224. Târgu-Mureș: Arhipelag XXI Press, 2013 [online]. Disponibil: <https://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/V482/pdf> [accesat 15.08.2025].

9. POPESCU, Cecilia Mihaela. „Păi atunci, putem schimba subiectul!” Despre pragmatizarea unor adverbe din limba română contemporană în perspectivă tipologică romanică. In: *1918-2018. Limba și cu cultura română – structuri fundamentale ale identității naționale: evaluări, perspective*. / O. Ichim (coord.). București: Editura Tracus Arte, 2019, pp. 189-204 [online]. Disponibil: https://www.philippide.ro/Arhiva/Volume/1918-2018%20Limba%20si%20cultura/2019_16_Popescu.pdf [accesat 15.08.2025].

10. ȘTEFĂNESCU, Ariadna, Rolul inferențial al conectorilor pragmatici și efectele lor discursive. In: *Studii și cercetări de lingvistică*, An. 49, nr. 1-2, 1998, pp. 327-337 [online]. Disponibil: <https://dspace.bcu-iasi.ro/handle/123456789/8602> [accesat 15.08.2025].

11. ВИКТОРОВА Е. Ю. Хеджи vs бустеры: коммуникативное смягчение и усиление в жанре официального отзыва на диссертацию. In: *Жанры речи*. 2023. Т. 18, nr. 2 (38). С. 126-131 [online]. Disponibil: <https://zhanry-rechi.sgu.ru> [accesat 15.08.2025].

Notă. Articol elaborat în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică”, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM.